

The Study of Cultuling of Cursing Based on Hymes' Ethnography of Communication Framework with Emphasis on the Jahromi Variety"

Fatemeh Taslim Jahromi¹
Raha Zareifard^{2*}

Abstract

The “Cultuling” (language-culture) of cursing reflects the profound role of culture in shaping language. The Jahromi variety of Persian - a dialect belonging to the Southwestern and Southern Zagros linguistic groups - contains a rich array of distinct curses. In this study, more than one hundred Jahromi curses were analyzed, using Dell Hymes’ Ethnography of Communication model and classified into four main thematic categories based on their motivations and content: (1) curses invoking physical deformity or bodily impairment, (2) curses wishing death upon the target, (3) curses condemning the target to incurable diseases, and (4) curses envisioning a harsh and miserable worldly life. Each of these categories further includes subtypes and is frequently employed in the form of past participles (e.g., “the cursed one”). The analysis reveals that cursing in Jahromi culture is not merely a linguistic act but a deeply rooted socio-cultural phenomenon embedded in religious, moral, and communal beliefs. These curses are typically uttered in moments of anger or despair, or used deliberately as instruments of moral sanction and social rebalancing. They embody the collective mentality of the Jahrom community in response to injustice, betrayal, unfairness, and mischief. Applying Hymes’ SPEAKING model demonstrates that cursing in Jahrom functions as a “court of last resort” - a form of vernacular justice. It establishes a comprehensive punitive system that operates across all existential dimensions of human life: the living body, worldly existence, and the afterlife. Interestingly, the negative structure of these curses is also repurposed in positive contexts - for instance, as protective prayers, charms against the evil eye, or even terms of endearment.

Keywords: cursing, language variety, Jahrom, Hymes’ ethnography of communication

1. Assistant Professor in Persian Language and Literature, Jahrom University. Jahrom, Iran.
(Taslaim@Jahromu.ac.ir)

*2. Assistant Professor in Linguistics, Jahrom University. Jahrom, Iran (**Corresponding Author:**
raha.zareifard@gmail.com)

Extended abstract

1. Introduction

Cursing, often dismissed as a mere outburst of anger or a linguistic taboo, is in fact a profound and complex communicative act deeply embedded within the cultural and social fabric of a community. In many societies, particularly in the oral cultures of southern Iran, cursing transcends its surface-level aggression to function as a sophisticated system of vernacular justice, moral judgment, and emotional catharsis. This study focuses on the specific case of Jahrom, a city in Fars province, where cursing has evolved into a unique and highly structured discourse with its own set of rules, conventions, and metaphysical beliefs. While cursing exists across various Persian dialects, the research argues that the curses of Jahrom are not merely a collection of common vulgarities but constitute a distinct linguistic and cultural phenomenon worthy of systematic investigation. The primary aim of this paper is to move beyond a superficial lexical analysis and to explore how these curses operate as a culturally-situated speech event, revealing the core values, fears, and worldview of the Jahromi people. By doing so, this research seeks to fill a gap in the existing literature, which has often overlooked the rich ethnographic detail and theoretical depth of such vernacular practices in Iranian dialects.

2. Theoretical Framework

This research is firmly grounded in Dell Hymes' Ethnography of Communication (EOC), a paradigm that revolutionized linguistic anthropology by shifting the focus from the abstract structure of language to its actual use in social and cultural contexts. The central analytical tool of EOC is the SPEAKING model, a mnemonic device that provides a comprehensive framework for dissecting any communicative event into its constituent parts:

Setting and Scene: The physical and psychological context.

Participants: The speaker(s), hearer(s), and their social roles.

Ends: The conventional and personal purposes of the act.

Act sequence: The form and content of the message.

Key: The tone, manner, or spirit of the act.

Instrumentalities: The channel (e.g., spoken, written) and language variety used.

Norms: The social rules governing the event and its interpretation.

Genre: The recognized type or category of the speech act (e.g., curse, prayer, story).

By applying this model, the study aims to provide a holistic "ethnography of speaking" that captures the intricate interplay between the linguistic form of the curse and its cultural meaning, thereby treating language as an integral part of culture - a concept Hymes referred to as "speech culture".

3. Research Methodology

This study adopts a qualitative ethnographic research design, which is the most appropriate method for an in-depth exploration of a culturally-specific

communicative practice. Data was collected over a six-month period through direct fieldwork in Jahrom. The primary methods of data collection included:

Participant Observation: The researcher engaged in daily life within the community, observing natural interactions and noting the contextual triggers and social dynamics surrounding the use of curses.

Semi-structured Interviews: In-depth interviews were conducted with 25 native speakers of the Jahromi dialect, stratified by age (young adults, middle-aged, elderly) and gender, to gather their perceptions, beliefs, and personal experiences regarding cursing.

The collected data was then analyzed using a two-stage process. First, a descriptive phase involved transcribing all audio data and cataloging the curses based on their lexical and structural features. Second, an interpretive phase applied Hymes' SPEAKING model to each recorded instance of cursing, systematically analyzing how each component of the model shaped the meaning and function of the utterance within its specific context.

4. Findings

The analysis yielded several key findings that characterize the unique nature of Jahromi curses:

Distinct Identity: Despite some lexical overlap with other Persian dialects, Jahromi curses are marked by a unique combination of phonological, lexical, and pragmatic features that set them apart as a distinct genre.

Demographic and Situational Specificity: The primary users are women and parents, and the act is almost exclusively confined to informal, emotionally tense, and conflict-driven situations.

Religious Legitimization: Curses are frequently prefaced or suffixed with religious invocations like "Elāhi" or "Shālā," a strategy to frame the act as a morally justified appeal to divine justice rather than a base insult.

A Three-Layered System of Vernacular Justice: The full-form curse functions as a "last resort court," articulating a comprehensive system of punishment that targets three existential dimensions: the physical body (disease, deformity), worldly life (poverty, humiliation), and the soul/afterlife (unclean death, divine abandonment).

Pragmatic Flexibility: In a condensed form, these curses can serve non-aggressive functions, such as expressing mischief, warding off the evil eye, or as a vehicle for dark humor, with meaning heavily dependent on tone and context.

Metapragmatic Beliefs: A rich set of folk beliefs surrounds the curse's efficacy, including the special power of a mother's curse, the risk of a curse rebounding on the speaker, and the supernatural agency of non-human entities like the Morgh-e Amin.

5. Conclusion

In conclusion, this study demonstrates that the curses of Jahrom are far more than a collection of aggressive words; they are a complex, rule-governed, and deeply

cultural system of communication. Through the lens of Hymes' Ethnography of Communication, it becomes clear that this discourse is a primary vessel for articulating the community's core axiology, where honor ('aberu') and livelihood ('rezq') are valued above life itself, and a life of disgrace is the ultimate tragedy. The three-layered punishment model reveals a holistic worldview that demands justice across all dimensions of existence. This research not only contributes to the linguistic and anthropological understanding of a specific Iranian dialect but also validates the EOC framework as a powerful tool for uncovering the profound cultural meanings embedded within everyday speech acts. It underscores the necessity of studying language not in isolation, but as an inseparable part of the living culture from which it springs.

Select Bibliography

- Dehkhoda, A. A. *Loghatnameh (The Dictionary)*, 15 Volumes. Tehran: Tehran University Press, 1998. [in Persian]
- Haqayeq, Hossein. *The Book of Jahrom*. Qom: Vahid, 1996. [in Persian]
- Halabi, A. A. *The History of Satire and Humor in Iran and the Islamic World*. Tehran: Behban, 1998. [in Persian]
- Hymes, D. *The Ethnography of Speaking*. in J Fishman (ed.), Readings: Moulton, 99-138, 1968.
- Jafarzadeh, M., Ghorbanpour Arani, H., & Zarei, A. Cursing in Vernacular Language Based on Content Analysis Method. *Linguistics*, 14(43), 189–212, 2022. [in Persian] Doi: 10.22051/jlr.2021.36003.2042
- Mahouzi, M., Tavousi, M., & Saravi, V. A Comparative Study of the Theme of Cursing in the Couplets of Khorasan and Mazandaran Localities. *Journal of Literature and Local Languages of Iranian Land*, 7(16), 31–50, 2017. [in Persian] Doi:20.1001.1.23454466.1401.10.43.4.7
- Pishghadam, R. Introducing Zabaahang as a Transformative Tool in Language Culture Study. *Studies in Language and Translation*, 45(4), 47–61, 2012. [in Persian]

How to cite:

Taslim Jahromi F., Zareifard H. The Study of Cultuling of Cursing Based on Hymes' Ethnography of Communication Framework with Emphasis on the Jahromi Variety". *Zaban Farsi va Guyeshhay Irani*. 2026; 2(20): 139-168. DOI:10.22124/plid.2026.32009.1733

Copyright:

Copyright for this article is retained by the author(s), with first publication rights granted to *Zaban Farsi va Guyeshhay Irani (Persian Language and Iranian Dialects)*. This is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided that the original work is properly cited.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۷/۲۶
تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۱۱/۲۶
صفحات: ۱۶۸-۱۳۹

بررسی زبانهنگ لعن و نفرین براساس انگاره قوم‌نگاری هایمز با تأکید بر گونه جهرمی

رها زارعی فرد^۲

فاطمه تسلیم جهرمی^۱

چکیده

زبانهنگ نفرین، نقش فرهنگ را در زبان بازنمایی می‌کند. گونه جهرمی زبان فارسی به‌عنوان یکی از گونه‌های جنوب غربی و زاگرس جنوبی، از این نظر انواع مختلفی از نفرین را در خود جای داده‌است. در این مطالعه، بیش از یک‌صد نفرین جهرمی براساس مدل قوم‌نگاری ارتباط هایمز بررسی و براساس انگیزه‌ها و مضامین به چهار گروه اصلی دسته‌بندی شد: نفرین‌های مرتبط با نقص جسمانی، آرزوی مرگ، گرفتاری به بیماری‌های بی‌درمان، زندگی سخت دنیوی. هر کدام نیز زیرمجموعه‌هایی دارند و به‌صورت صفت مفعولی نیز به‌کار رفته‌اند. تحلیل این نفرین‌ها نشان می‌دهد که نفرین در فرهنگ جهرمی یک کنش زبانی صرف نیست، بلکه پدیده‌ای فرهنگی - اجتماعی عمیق است و ریشه در باورهای دینی، اخلاقی و اجتماعی دارد. این نفرین‌ها اغلب در لحظات خشم، ناامیدی یا به‌عنوان ابزاری برای تنبیه اخلاقی و بازگرداندن تعادل اجتماعی به‌کار می‌روند و نشان‌دهنده واکنش ذهنیت جمعی جهرم در برابر ظلم، خیانت، بی‌عدالتی و شیطنت هستند. تحلیل نفرین‌های گونه جهرمی در مدل هایمز نشان می‌دهد که نفرین در جهرم، آخرین دادگاه یا عدالت عامیانه محسوب می‌شود و در تمام ابعاد وجودی انسان اعم از بدن زنده، زندگی دنیوی و حیات اخروی، سیستمی کامل برای مجازات و تقصیریابی ایجاد کرده‌است. ساخت منفی این نفرین‌ها به‌صورت دعا، رفع چشم‌زخم و در مقام تحبیب نیز به‌کار می‌رود.

واژگان کلیدی: نفرین، گونه زبانی، جهرم، قوم‌نگاری ارتباط هایمز.

۱- استادیار زبان و ادبیات فارسی، دانشگاه جهرم، جهرم، ایران.

✉ Raha.zareifard@Jahromu.ac.ir

۲- استادیار زبان‌شناسی، دانشگاه جهرم، جهرم، ایران. (نویسنده مسؤول).

۱- مقدمه

جهرم با مساحتی نزدیک به چهارهزار کیلومتر، دومین شهر بزرگ استان فارس و سومین شهر پرجمعیت این استان است. این شهر، یکی از شهرهای کهن فارس است که قدمت شهرنشینی در آن به زمان هخامنشیان می‌رسد و در کتب مختلف تاریخی و جغرافیایی کهن چون *کارنامه اردشیر بابکان*، *مسالک و ممالک*، *سفرنامه ابن حوقل*، *حدودالعالم*، *شاهنامه* و ... درباره تاریخ، جغرافیا، اشخاص، آب و هوا، محصولات و... آن یاد شده است. فارسی جهرمی یکی از گونه‌های زبانی جنوب غربی ایران است و از فارسی باستان به فارسی میانه یا پهلوی تبدیل شده است. بسیاری از واژه‌های پهلوی و ساسانی هنوز در گونه جهرمی زنده‌اند. «این گونه از قرن نهم به فارسی دری تبدیل شده و با ورود واژه‌های عربی به تدریج خلوص خود را از دست داده است. گویش کنونی در شهرستان‌های همجوار مثل فسا، فیروزآباد، داراب و ... رواج یافته و گویش‌های منطقه از گویش جهرمی تأثیر پذیرفته‌اند» (حقایق، ۱۳۷۵: ۸).

گونه جهرمی به دلیل بُعد مسافت از شهرهای مجاور، قدمت شهر و باستانی بودن آن و پایداری بافت شهری، تا حد زیادی دست‌نخورده باقی مانده و دارای ذخایر ارزشمند زبان‌شناسی و فرهنگی است و گونه‌های مختلف زبانه‌نگ در آن چون قَسم، نفرین، دعا، باورهای عامیانه و به‌طور کلی زبان و ادبیات، شایسته بررسی است.

مفهوم زبانه‌نگ^۱ به معنی فرهنگ در زبان را رضا پیش‌قدم (۱۳۹۱) با ترکیب دو واژه زبان و فرهنگ ابداع کرد. براساس تعریف وی، زبانه‌نگ‌ها، اطلاعات ارزشمندی درباره تفکر، زبان و فرهنگ افراد یک جامعه در اختیار ما قرار می‌دهند. با بررسی زبانه‌نگ‌های هر جامعه، اطلاعات بسیاری را درباره فرهنگ، نوع تفکرات ارزشی و باورهای افراد آن جامعه می‌توان به دست آورد و مسائل زبانی و فرهنگی آن‌ها را می‌توان واکاوی کرد. جدا از اهمیت زبانه‌نگ و کارهای مرتبط با آن، زبان براساس قابلیت‌ها، پویایی و نقش‌های خود می‌تواند عناصری از ادبیات را به خدمت بگیرد و از آن‌ها در حوزه‌ها و زمینه‌های مختلف بهره‌برد (ابراهیمی‌نیا و شوندی، ۱۳۹۸). یکی از انواع زبانه‌نگ در زبان فارسی، نفرین است. از نظر واژگانی، نفرین مرکب از نَ (نفی، سلب) + فرین (آفرین)؛ ضد آفرین، مقابل آفرین و به معانی چون «دعای بد، لعنت، بسور، پسور، سنه، غورا، یارند، پشول، پشور، دشنام در تمام معانی لعن، لعنت، بوه، مرغوا، فربه، ذم، تقبیح، نکوهش، لعن، نفرین» (دهخدا، ۱۳۷۷: ذیل نفرین) آمده است.

1. cultuling

لعن و نفرین در ادبیات، یکی از اشکال هجو است. در لغت نیز یکی از معانی نفرین کردن، هجو است (حلی، ۱۳۷۷: ۸۵). این شکل از هجو در سطح ساده در کتب مقدس آمده‌است و به‌ویژه پیامبران عبری در تحقیر بدکاران عهد خویش و بدنام کردن آن‌ها از آن سود جست‌ه‌اند. دشنام نفرین‌آمیز گاه در انجیل نیز یافت می‌شود، به‌ویژه در انجیل متی (۲۳: ۲۳) که می‌خوانیم: «نفرین بر شما کاتبان و فریسیان بر شما ریاکاران بر شما رهنمایان کور که در پشه دقیق می‌شوید، ولی شتر را می‌بلعید». یا در قرآن کریم نیز در سوره مسد، آیه ۱، لعن و نفرین خطاب به کفار آمده‌است: «بریده بادا دو دست ابولهب و بریده بادا!». برخی دیگر از آیات نیز دربردارنده نفرین‌اند، ولی هدف آن پند دادن به مؤمنان و خوارکردن کافران است. با توجه به اهمیت این موضوع در ادبیات و فرهنگ، این پژوهش، بیش از یک‌صدوپنجاه نفرین رایج و متروک را در گونه جهرمی بررسی و انگیزه‌های افراد و زمینه‌های فرهنگی نفرین کردن را براساس الگوی هایمز واکاوی و در پنج گروه دسته‌بندی و تحلیل کرده‌است. هدف این پژوهش، جمع‌آوری نفرین‌های جهرمی، معانی آن، دسته‌بندی و تحلیل آن است. سؤالات تحقیق عبارت‌اند از:

- ۱- لعن و نفرین‌های جهرمی ریشه در کدام بخش از فرهنگ جهرمی دارند و شأن بیان آن‌ها چیست؟
- ۲- زیاهنگ این نفرین‌ها براساس مدل قوم‌نگاری ارتباط هایمز چگونه است؟

۲- پیشینه پژوهش

درباره نفرین‌های فارسی تحقیقات مختلفی شده و اگر از کتاب کوچۀ احمد شاملو (۱۳۷۷) که به جمع‌آوری نفرین‌های فارسی پرداخته، بگذریم، به تحقیقاتی در حوزه زبان و فرهنگ عامه می‌رسیم که ضمن گردآوری، سعی در تحلیل دعا و نفرین‌های عامه داشته‌اند. بیشتر تحقیقات درباره کاربرد نفرین‌ها و دعاها در زبان فارسی معطوف به اشعار عامیانه یا نفرین‌های رایج در زبان و ادبیات محلی بوده‌است.

جعفرزاده و دیگران (۱۴۰۱) نفرین‌های فارسی مکتوب در کتبی چون کتاب کوچۀ را براساس محتوا در ده مضمون اصلی: مرگ، درد و بیماری، خیر ندیدن و بدبختی، عضو و نقص فیزیکی، رزق و روزی، مصیبت، حساب و کتاب، شرافت خانوادگی، بی‌سعادت و پس از مرگ دسته‌بندی کرده و نشان داده‌اند که فراوان‌ترین مضمون در نفرین‌های زبان فارسی از آن طبقۀ مرگ است.

همچنین دربارهٔ نفرین در فرهنگ عامهٔ مناطق مختلف نیز تحقیقاتی شده است: احمدی‌خواه و شوهانی (۱۴۰۱) به باور مردم کلهر به گیرایی نفرین و دعا پرداخته و به این نتیجه رسیده‌اند که درون‌مایه‌های دعا و نفرین در فرهنگ کلهری در سه حوزهٔ باورهای دینی، روابط و مناسبات اجتماعی و مضامین تاریخی قابل دسته‌بندی، و بالاترین بسامد از آن بن‌مایه‌های دینی و کمترین فراوانی مربوط به بن‌مایه‌های تاریخی است.

پیش قدم (۱۳۹۱) در پژوهشی زبانهنگ را معرفی کرد و سپس با همکاری سایرین، زبانهنگ‌هایی مثل «قسم» (پیش‌قدم و عطاران، ۱۳۹۲)، «نفرین» (پیش‌قدم و دیگران، ۱۳۹۳)، «دعا» (پیش‌قدم و وحیدنیا، ۱۳۹۴)، «نمی‌دانم» (پیش‌قدم و فیروزیان‌پور اصفهانی، ۱۳۹۶)، «لقب حاجی» (پیش‌قدم و نوروز کرمانشاهی، ۱۳۹۴)، «مرگ محوری و شادی‌گریزی» (پیش‌قدم، فیروزیان‌پور اصفهانی، ۱۳۹۹)، «قسمت» (پیش‌قدم و عطاران، ۱۳۹۵)، «ناز» (پیش‌قدم و دیگران، ۱۳۹۶) براساس الگوی SPEAKING هایمز تحلیل کرد که از بین این تحلیل‌ها، دو مقاله به مبنای این پژوهش بیشتر شباهت دارد.

پژوهشی با عنوان «نگاهی جامعه‌شناختی به کنش گفتاری نفرین: مقایسهٔ زبان‌های فارسی و انگلیسی» که در آن پیش‌قدم و دیگران (۱۳۹۳) با بررسی مقایسه‌ای نفرین‌های به‌کار رفته در دویست فیلم فارسی و انگلیسی، انگیزه‌های افراد از نفرین را بررسی و آن را به ۱۰ گروه تقسیم و علت نفرین‌های فارسی را خشم معرفی کرده‌اند. همچنین این پژوهشگران معتقدند که استفاده از نفرین می‌تواند بازتابی از کمرنگ‌شدن اعتقادات مذهبی مردم ایران باشد و مقاله‌ای با عنوان «گفتمان‌شناسی قسمت در زبان و فرهنگ مردم ایران» که پیش‌قدم و عطاران (۱۳۹۵) زبانهنگ جبرگرایی را بررسی کرده‌اند. آن‌ها به این نتیجه دست یافتند که تفکر تقدیرگرایی در بین ایرانیان رایج است که این نظر با سن رابطهٔ مستقیم و با تحصیلات رابطهٔ معکوس دارد و هرچه تحصیلات افراد بیشتر باشد این اعتقاد در آن‌ها کمتر است و همچنین نوجوانان و جوانان نسبت به بزرگسالان تمایل کمتری به تفکر جبرگرایی و تقدیرگرایی دارند.

۳- روش پژوهش

گردآوری داده‌ها به‌صورت میدانی بین سال‌های ۱۴۰۱ تا ۱۴۰۳ از بین گویشوران ۲۰ تا ۸۱ ساله در جهرم انجام شد و روش تحقیق نیز توصیفی - تحلیلی براساس مدل هایمز است. بیش از یکصدوپنجاه نفرین جهرمی جمع‌آوری و به پنج دستهٔ کلی دسته‌بندی و نوع و زیرمجموعهٔ آن‌ها مشخص شد. برخی نفرین‌ها امروزه منسوخ شده‌اند، اما میانسالان یا کهنسالان آن را به خاطر دارند. همچنین هم‌پوشانی یا کاربرد این نفرین‌ها با نفرین‌های مکتوب عامیانهٔ فارسی اندک است و در صورت مشترک‌بودن، نفرین در سطح واژگانی و نحوی

به شکل محلی تغییر یافته‌است. این پژوهش با رویکرد قوم‌نگارانه و با بهره‌گیری از مدل SPEAKING دل‌هایمز، نفرین‌های گونه‌ی جهرمی را تحلیل کرده‌است.

۴- مبانی نظری پژوهش

هایمز در واکنش به رویکرد صرفاً ساختاری زبان‌شناسی، بر ضرورت مطالعه‌ی زبان در بستر فرهنگی و اجتماعی تأکید می‌کند و مدل SPEAKING را به‌عنوان ابزاری جامع برای تحلیل گفتمان در موقعیت‌های واقعی ارتباطی ارائه می‌دهد. این مدل شامل هشت مؤلفه‌ی کلیدی است که هر کدام به جنبه‌ای از کنش گفتاری می‌پردازند و به محقق اجازه می‌دهد تا گفتمان را نه یک متن بی‌جان، بلکه به‌عنوان یک کنش اجتماعی - فرهنگی معنادار درک کند. این پژوهش، نفرین را به‌عنوان یک کنش گفتاری^۱ و یک ژانر گفتمانی^۲ خاص بررسی می‌کند. در کل، مدل SPEAKING هایمز، چارچوبی جامع و قدرتمند برای تحلیل نفرین‌های جهرمی فراهم می‌کند. این مدل به پژوهشگر اجازه می‌دهد تا نفرین را از یک پدیده‌ی سطحی و تک‌بعدی، به یک سیستم فرهنگی - زبانی پیچیده تبدیل کند که در آن، زبان به ابزاری برای بازتولید هنجارها، کنترل اجتماعی، بازگرداندن تعادل اخلاقی و ابزار ذهنیت جمعی تبدیل می‌شود.

۴-۱- مؤلفه‌های مدل SPEAKING هایمز و کاربرد آن در تحلیل نفرین‌های جهرمی

۴-۱-۱- موقعیت و صحنه^۳

موقعیت و صحنه شامل شرایط فیزیکی مثل مکان و زمان، و روانی - فرهنگی چون فضای عاطفی و ذهنی حاکم بر گفتمان است. نفرین‌ها به‌طور عمده در فضاهای غیررسمی، چون: خانه، خیابان، بازار و در لحظات تنش عاطفی، چون خشم، ناامیدی، دعوا، حسادت یا شوخی بیان می‌شوند.

۴-۱-۲- شرکت‌کنندگان^۴

شامل گوینده^۵، شنونده/ مخاطب^۶ و حضار/ مخاطب نامرئی^۷ است. گوینده معمولاً فردی مظلوم یا خشمگین است که از نظر قدرت اجتماعی در موقعیت ضعیف‌تری قرار دارد و نفرین تنها

-
1. Speech Act
 2. Genre
 3. Setting and Scene
 4. Participants
 5. Speaker
 6. Hearer
 7. Audience

ابزار واکنش اوست. مخاطب، فردی است که به‌عنوان خائن یا شرور شناخته می‌شود. حضار نیز نقش مهمی در تأیید یا رد نفرین دارند و نقش نفرین در کنترل اجتماعی را نشان می‌دهند. همچنین، والدین به‌ویژه مادران و زنان بیشترین کاربران این کنش گفتاری هستند.

۴-۱-۳- اهداف^۱

شامل اهداف آشکار^۲ و پنهان کنش گفتاری است. در نفرین هدف آشکار، آرزوی بدی و تحقیر مخاطب است. اهداف پنهان تخلیه هیجانات منفی مثل خشم، ناامیدی، بازگرداندن تعادل اخلاقی و اجتماعی به‌عنوان عدالت عامیانه، هشدار و بازدارندگی اخلاقی و ابراز ناتوانی در مواجهه مستقیم با ظالم و تحقیر وی است. در نهایت، نفرین ابزاری برای محاکمه نهایی در جایی است که دادگاه‌های رسمی ناتوان‌اند. هدف دیگر شوخی است مانند نفرین‌های مادرانه یا دفع چشم‌زخم. از این منظر، گوینده، فرد را نفرین می‌کند تا وانمود کند که فرد نفرین‌شده ارزش پایینی پیش وی دارد تا او را چشم‌زنند.

۴-۱-۴- توالی کنش‌ها^۳

شامل پیش‌زمینه، خود کنش گفتاری، و پس‌زمینه و واکنش‌هاست. نفرین معمولاً در اوج تنش یا پایان یک مشاجره بیان می‌شود و به‌عنوان ضربه نهایی عمل می‌کند. ساختار زبانی غالب: «الهی+ فعل آرزویی/ امری + نتیجه تلخ» است. از استعاره، تشبیه و کنایه به‌طور گسترده استفاده می‌شود. واکنش مخاطب می‌تواند خشم، سکوت، یا حتی خنده در شوخی تلخ باشد.

۴-۱-۵- کلید/لحن^۴

لحن بیشتر نفرین‌ها خشونت‌آمیز، خشمگین، نفرت‌انگیز و تهدیدآمیز است. زیرلایه‌های عاطفی شامل درد از خیانت جبران‌ناپذیر، ترس از مرگ ناپاک و اعتقاد به بی‌ارزشی زندگی برخی افراد است. استفاده از واژه‌هایی چون «ان‌شاءالله» و «الهی» در کنار وحشتناک‌ترین آرزوها، نشان‌دهنده مشروعیت بخشی مذهبی به خشونت است.

۴-۱-۶- ابزارهای ارتباطی^۵

شامل کانال اعم از شفاهی/ نوشتاری، زبان/ لهجه و سبک زبانی است. کانال اصلی نفرین، گفتار شفاهی است. مثلاً در این مطالعه زبان استفاده‌شده، فارسی جهرمی و واژگان محلی

1 . Ends

2 . Manifest

3. Act Sequence

4. Key

5 . Instrumentalities

مانند «پُین»، «پَخچ»، «زَقنبوت» و «چَپورده» است. سبک زبانی غیررسمی، عامیانه و پر از واژگان نفرت است. فرم غالب، جمله خبری یا التماسی است که با ان‌شاءالله آغاز می‌شود.

۴-۱-۷-هنجارها^۱

در مدل هایمز، هنجار همان قواعد و رفتارهای اجتماعی و گفتمانی است که نحوه استفاده از زبان را تنظیم می‌کنند. استفاده از نفرین معمولاً نقض هنجارهای ادب محسوب می‌شود، مگر در شرایط خاص یا در میان افراد صمیمی. هنجارهای گفتمانی نیز در این موقعیت‌ها نقض می‌شود. نفرین‌های سنگین یا مرگبار فقط در شرایط تجاوز از خط قرمزهای اخلاقی و مذهبی مانند خیانت یا ناراستی با والدین یا خانواده مجازند و معمولاً افرادی با موقعیت اخلاقی بالاتر مانند والدین یا بزرگ‌ترها آن‌ها را بیان می‌کنند.

۴-۱-۸-ژانر^۲

ژانر اصلی، نفرین^۳ است. این ژانر خود به زیرژانرهایی مانند نفرین‌های مرگبار، نفرین‌های بیماری‌زا، و نفرین‌های اجتماعی - اقتصادی تقسیم می‌شود. نفرین جهرمی شباهتهایی با دعاهای معکوس، طلسم‌های کلامی و ضرب‌المثل‌های هشداردهنده دارد، اما هویت منحصر به فرد خود را دارد. هدف اصلی این ژانر، انتقال احساسات منفی و تأثیرگذاری روانی بر مخاطب است.

۵-تحلیل داده‌ها

۵-۱-نفرین‌های جهرمی

به دلیل بروز رفتارهای نامنظم یا پرخطر کودکان و نوجوانان در گذشته، که پیامدهای مادی و معنوی را برای والدین داشت، بخش قابل توجهی از عبارات نفرین‌آمیز در فارسی جهرمی خطاب به فرزندان بود. براین اساس، این کنش‌های گفتاری بیشتر در موقعیت‌های هیجانی و خشم استفاده می‌شوند و در موقعیت‌هایی، جایگزین ناسزا یا دشنام عمل می‌کنند. براساس نتایج این تحقیق، میزان کاربرد این نوع کنش گفتاری در میان زنان، در مقایسه با مردان، بالاتر است. همچنین خطاب نفرین در گونه جهرمی بیشتر به صورت دوم شخص و سوم شخص مفرد و کمتر به صورت دوم شخص و سوم شخص جمع است. نکته اینکه بسیاری از

1. Norms

2. Genre

3. Curse

این نفرین‌ها به صورت محلی، و اغلب با ابدال و حذف حروف، به صورت جمله و شبه جمله و هم به صورت صفت مفعولی خطاب به شخص یا قبل از نام وی به کار می‌روند. مثلاً:

- «الاهی کور بشوی» ← «کور شده»
- «الاهی آتشک بیگیری» ← «آتشک گرفته»
- «الاهی چپاول بشوی» ← «چپوشده»
- «خصالت بیرن» ← «خصالت برده»
- «الاهی وق بیشی» ← «وق شده»

نفرین‌ها گاهی با «شالا»، مخفف جهرمی «ان شاء الله»، در انتهای نفرین می‌آید. گاهی نیز با «الاهی» در ابتدا و به ندرت با ایشالا در ابتدا یا انتهای آن می‌آید. گاهی نیز این نفرین‌ها به صورت کاملاً اختصاری و بدون فعل و «الاهی» یا «شالا» به کار می‌روند: «قدت پَخچ»، «تنهات زیر گل».

گاهی نیز این نفرین‌ها به صورت صفت فاعلی و خطابی در مقام تحبیب، به ویژه برای کودک شیطان به کار می‌روند و البته قصد نفرین نیست، بلکه دفع چشم‌زخم از وی است: «خفه شده»، «آتشک گرفته»، «داغ شده» و «وق شده».

۵-۲- باورهای عامه و اوضاع اجتماعی شکل‌گیری نفرین در جهرم

در باورهای عامه، آه مظلوم گیراست و باید مواظب بود آه کسی دامن انسان را نگیرد. همچنین ممکن است نفرین نفرین کننده به خودش برگردد. در گذشته مرسوم بود که برای نفرین کردن دو دست را رو به آسمان بلند می‌کردند یا اینکه با مشت چندباره بر سینه می‌کوبیدند. همچنین اگر شخصی بدطینت، دیگری را نفرین می‌کرد، به دلیل اینکه خداوند به حرف او اعتنا نمی‌کرد، می‌گفتند: «با دعای سگ سیاه، بارون نیاید» یا می‌گفتند: «کی شود دریا به پوز سگ، نجس». معکوس نفرین‌های جهرمی نیز تا حدودی تحبیبی و به نوعی برای پیشگیری از چشم‌زخم و دور کردن درد و بلا از وجود شخص به کار می‌رود:

- خفه نشده، دلیل نشده، بلانگرفته، گشته نشده و جونه مرگ نشده

همچنین معتقد بودند اگر هنگام نفرین، مرغی به نام مرغ آمین عبور کند، آن نفرین به وقوع می‌پیوندد. نیز به عاق والدین و گیرایی نفرین مادر و پدر، به ویژه وقتی مادر می‌گفت: «شیرم را حلال نمی‌کنم»، باور داشته‌اند که البته در نفرین‌های عام فارسی نیز این امر قابل مشاهده است.

نکته دیگری که راجع به نفرین‌های جهرمی شایسته توجه است، نفرین کردن درختان مقدسی چون نخل و درخت گُناَر است. در باور عامیانه جهرم اگر کسی درختی سبز به‌ویژه این دو درخت را آتش یا سنگ بزند یا بُرد و ریشه‌کن کند، درخت او را نفرین می‌کند و این نفرین گیراست. همچنین معتقدند اگر استاد مُحر (مخگر) یعنی فردی که به اموری چون پیرایش و باروری نخل رسیدگی می‌کند، وظیفه خود را به درستی انجام ندهد و نخل درست بارور نشود، نخل او را نفرین می‌کند.

از برخی از این نفرین‌های شرایط خاص اجتماعی یک دوره یا قدمت و کهنگی کاربرد آن نیز مشخص است. مثلاً «آتشک» در نفرین «آتشک‌گرفته» نیز همان بیماری کوفت عامیانه یا سفلیس است که در گذشته به این نام خوانده می‌شد. نفرین «وق شده» به معنی «الهی وقف بشوی» یعنی دچار سکون و توقف و بی‌حرکتی بشوی و به عبارت دیگر چلاق و زمین‌گیر شوی یا نفرین «چیوشده»، به روزگاری برمی‌گردد که کاروان‌ها را راهزنان چپاول می‌کردند و گوینده برای مخاطب عاقبتی چون قافله‌های غارت‌شده آرزو می‌کند. در نفرین «الاهی همون بخوری که میرگلو خورد»، مخاطب به سرنوشتی مشابه راهزنی به نام میرگلو که در جهرم تیرباران شد، حواله می‌شود. اعتقاد به چشم شور نیز از باورهای عامه است و برای رفع آن نفرین «الهی تخم چیشت بپکه» خطاب به حسود می‌گفتند. همچنین برای کسی که پرحرف بود یا بسیار غذا می‌خورد، به ترتیب می‌گفتند: «الهی روده‌اش بپکه»، «الهی روده‌ات دور خار گُناَر». شوخی در این گونه نفرین‌ها بیشتر دیده می‌شود. به‌طور کلی بهره‌برداری از عناصر محلی و طبیعی، اعضای بدن، ابزارها و روال زندگی روزمره در این گونه زبانهنگ‌ها دیده می‌شود: عناصر و ابزاری چون: بیل، گل، گُناَر، قَد و...

چنانکه در مثال‌های یادشده نیز مشخص است، نفرین‌گران اغلب مخاطبان را با اغراق، تشبیهات و وجه شبه‌هایی در موقعیت بلا و بیچارگی نفرین می‌کنند. برخی از این نفرین‌ها نیز علاوه بر باورهای عامه، به رسوم اجتماعی رایج در گذشته جهرم نیز اشاره دارند؛ مثلاً نفرین «الهی به اُ راجونه نرسی»، نشان می‌دهد که به افراد در حال احتضار برای مرگ راحت‌تر، آب رازیانه می‌نوشانده‌اند. در قدیم مقداری آب رازیانه را با قاشق چای‌خوری آرام‌آرام به گلولی کسی که در حال احتضار و جان‌کندن بود می‌ریختند و معتقد بودند که با این کار شیطان می‌ترسد و از نظر دور می‌شود و بیمار راحت‌تر جان می‌دهد. همچنین گلویش خشک نمی‌شود و ارواح از بدن او بیرون می‌روند (قزلی، ۱۳۹۴: ۱۳۰).

۵-۳- دسته‌بندی نفرین‌های جهرمی

برخی پژوهش‌ها انواع نفرین‌های فارسی را به ده دسته مرگ، درد و بیماری، خیر ندیدن و بدبختی، عضو و نقص فیزیکی، رزق و روزی، مصیبت، حساب و کتاب، شرافت خانوادگی، بی‌سعادت و پس از مرگ تقسیم کرده‌اند (جعفرزاده و دیگران، ۱۴۰۱: ۱۸۹). ذوالفقاری (۱۳۹۴: ۳۸۹) معتقد است در ادبیات محلی مضمون نفرین‌ها بیشتر درخواست چهار چیز از خدا برای نفرین‌شونده است: مرگ، کاهش رزق و روزی، انواع بیماری و عاقبت بد.

۵-۴- تحلیل نفرین‌های «از دست رفتن اعضای بدن» در گونه جهرمی براساس مدل SPEAKING هابیز گوینده در این دسته، شخص یا اشخاصی را برای از بین رفتن قوای جسمانی یا نقص عضو نفرین می‌کند. «نفرین، به چندین نوع استفاده از گفتار توهین‌آمیز اشاره دارد و از نظر فنی، آرزوی صدمه زدن به شخص می‌کند» (Jay, 2000).

در این دسته، بیشتر این نفرین‌ها آرزوی از دست رفتن قدرت گویایی و زبان است.

جدول ۱- نفرین به نقص جسمانی

نوع نفرین	مثال
از دست رفتن دست و پا	الاهی قَلَمَت خُرد بشه. الاهی از دست و پا بیشی. وَق بیشی شالا/ الاهی.
از بین رفتن جگر	الاهی جز جیگر بزنی.
از دست رفتن زبان	الاهی زبونت آ آرگت بچسبه. الاهی زبونت پیش از خودت بره. خصال چک و چیلش بوره. روده‌ات دور خار کُنا.
خراب شدن دندان	خصال دندونی مُرجینه خورده‌ت بوره.
از دست رفتن چشم	الاهی چِشْت کور شه. الاهی تُخْم چِشْت بُپَکه (برای حسودان).
از دست رفتن ستون فقرات و کمر	الاهی قَد/کَمَر راست نکنی. الاهی قَدَت پَخْج شه. بیل آ قَدَت بیاد شالا.
از دست رفتن شکم	الاهی رُودَت بُپَکه. (برای درازگویان) الاهی کُمت بپَکه. (برای پرخوران)
از دست رفتن سر و کله	الاهی کَلَت بُپَکه.
سقط جنین	ایشالا کُمت پُر باشه، کِنارت خالی.

۵- ۴- ۱- موقعیت

این نفرین‌ها معمولاً در موقعیت‌های غیررسمی، خصوصی یا نیمه‌خصوصی بیان می‌شوند. مکان می‌تواند خانه، خیابان، بازار یا هر جایی باشد که فرد در حالت خشم، ناامیدی، حسادت یا حتی شوخی تلخ قرار دارد. زمان نیز معمولاً لحظه‌ای است که فرد تحت فشار عاطفی مثل خشم، ناراحتی، حسادت و... قرار دارد.

فضای روانی نیز در هنگام بیان این نفرین‌ها پر از خشم یا نفرت است. گاهی نیز می‌تواند در فضایی از حسادت مانند نفرین برای حسودان: «الاهی تخم چیشش بپکه» یا حتی شوخی تلخ و طنز سیاه بیان شود؛ مثل: «الاهی روده‌ات بپکه» که به طنز و با اغراق، کسی را که زیاد سخن می‌گوید، نفرین به پاره‌شدن شکم می‌کند. گاهی نیز این نفرین‌ها بازتابی از حالت درونی گوینده بسیار ناراحت، خشمگین یا حسود است. یا وقتی زنی به زنی برای سقط جنین نفرین کند، با خشم و نفرت او می‌گوید «الاهی کُمت پر باشه و کنارت خالی»، یعنی از خداوند می‌خواهم که همیشه شکمت پر از بچه باشد و تو پیوسته آبستن بشوی و درد حمل و زایمان را بکشی، اما هیچ‌گاه مادر نشوی و فرزندت مرده به دنیا بیاید یا در کودکی بمیرد. یعنی آرزوی داشتن فرزند بر دلت بماند و دامت همیشه از وجود کودک خالی باشد.

۵- ۴- ۲- شرکت‌کنندگان

گوینده معمولاً فردی است که احساس می‌کند مورد ظلم، خیانت، حسادت یا آزار قرار گرفته‌است. ممکن است از نظر اجتماعی در موقعیت ضعیف‌تری نسبت به شنونده قرار داشته باشد و نفرین تنها ابزار واکنش او باشد. شنونده فرد یا افرادی که هدف نفرین هستند. ممکن است در یک مشاجره حاضر یا غایب باشند، مثلاً در نفرین‌های پشت سر فرد. رابطه بین گوینده و شنونده معمولاً دشمنانه، ناهم‌تراز؛ با قدرت بیشتر در طرف شنونده یا رقابتی؛ حسادت است. در برخی نمونه‌ها ممکن است حضار دیگری نیز حضور داشته باشند که این نفرین برای جلب همدردی آن‌ها یا تحقیر شنونده در نزد آن‌ها بیان می‌شود.

۵- ۴- ۳- اهداف

شامل اهداف آشکار و پنهان است. اهداف آشکار در این دسته نفرین‌ها، بیان خشم، تهدید، تحقیر و بیان نارضایتی شدید است. اهداف پنهان نیز شامل تخلیه هیجانات منفی مثل خشم، ناامیدی، جلب توجه حضار به ظلم واردشده، ایجاد ترس در شنونده، ابراز بی‌قدرتی در برابر شرایط است، زیرا گوینده تنها می‌تواند آرزوی بد کند. هدف حتی می‌تواند ایجاد فضایی از

طنز تلخ در میان دوستان صمیمی باشد. این نفرین‌ها به‌طور کلی به دنبال تغییر وضعیت نامطلوب‌اند، حتی اگر فقط در ذهن گوینده باشد یا تسکین و تسلی خود از طریق آرزوی بد برای طرف مقابل است. به‌طور کلی هدف در این گونه زبانه‌ها، عضوی است که از نظر گوینده در آن مسئله مقصر است؛ مثلاً در نفرین: «زبونت به آرگت بچسبه»، گوینده، مخاطب را به دلیل بدگویی از کسی نفرین می‌کند.

۵-۴-۴- توالی کنش‌ها

این دسته از نفرین‌ها از نظر پیش‌زمینه معمولاً پس از یک رویداد آزاردهنده، خیانت، حسادت آشکار یا یک بحث تند و از نظر خود کنش گفتاری به‌صورت مستقیم به‌صورت جمله‌ای کوتاه و پرکاربرد بیان می‌شوند.

پس‌زمینه ممکن است با سکوت یا با ادامه بحث و مشاجره همراه شود. واکنش شنونده می‌تواند شامل خشم بیشتر، تحقیر متقابل، سکوت یا حتی خنده در موارد شوخی تلخ باشد. الگوی توالی این نفرین‌ها به این صورت است که معمولاً در اوج تنش یا پایان یک مشاجره بیان می‌شوند و به‌عنوان ضربه نهایی کلامی عمل می‌کنند.

۵-۴-۵- لحن و کلید

لحن غالب در این گونه نفرین‌ها خشونت‌آمیز، خشمگین، نفرت‌انگیز، تهدیدآمیز، ناامیدانه یا تمسخرآمیز است و از نظر حالت صدایی معمولاً با صدای بلند، لرزش صدا در حالت خشم یا لحنی کشار و تأکیدی بیان می‌شوند. کلید این گفتمان، درگیری و تعارض است. این نفرین‌ها نشان‌دهنده شکست در ارتباط سازنده و روی آوردن به ارتباط تخریبگرانه هستند.

۵-۴-۶- ابزارهای ارتباطی

کانال ارتباطی در نفرین گفتار شفاهی است که در لهجه‌های محلی فارسی واژگان یا ساختارهای خاصی دارند. سبک زبانی در نفرین، غیررسمی، عامیانه، پر از واژگان ناسزا و توهین‌آمیز است. از استعاره مثلاً در نفرین «تخم چیش بیکه الاهی» به جای «چشم تو کور شود» استفاده می‌شود که شیوه کور شدن را با صورتی دهشتناک به تصویر می‌کشد. همچنین از تشبیه به‌طور گسترده استفاده می‌شود. استفاده از کلمات محلی و کهن از دیگر ویژگی‌های زبانی و سبکی این دسته از نفرین‌های جهرمی است. مثل: گُم /kom/ به معنی شکم، آرگ /ārg/ به معنی سقف دهان، پکیدن /pokidan/ به معنای منفجر شدن، پَخج /paxč/ به

معنای پخش‌شده؛ پهن؛ کوفته؛ له‌شده، و جز جیگر/gez-e gigar/ یعنی سوختن دل و در مقام نفرین یعنی دلت مانند گوشتی که در روغن سرخ می‌شود بسوزد، به‌طوری‌که صدای جیز بدهد. از نظر فرمی، نفرین‌ها معمولاً به‌صورت جمله خبری یا التماسی با «الاهی» یا «ایشالا» بیان می‌شوند و افعال در آن‌ها کوتاه می‌شود، مثل: بشوی ← بیشی.

۵-۴-۷- هنجارها و قواعد گفتمان

استفاده از این نفرین‌ها معمولاً نقض هنجارهای ادب و احترام در فرهنگ ایرانی، جز در میان افراد بسیار صمیمی و در شرایط خاص مثل شوخی تلخ یا طنز سیاه^۱ محسوب می‌شود. از نظر هنجارهای گفتمانی، این نفرین‌ها در موقعیت‌هایی که بیان می‌شوند، نوبت‌گیری و هم‌پوشی معمولاً رعایت نمی‌شود و گفتمان به‌صورت قطعی و تهاجمی پیش می‌رود. سکوت پس از بیان نفرین می‌تواند نشانه‌ای از شوک یا پذیرش شکست در گفت‌وگو باشد.

۵-۴-۸- ژانر گفتمان

ژانر غالب لعن و نفرین است که آن‌ها را زیرمجموعه‌ای از ژانرهای مشابه و مرتبط چون دشنام^۲، مشاجره^۳، حتی طنز سیاه می‌توان دانست. این ژانر کوتاه، مستقیم، پر از بار عاطفی منفی و مبتنی بر آرزوی بد و شوم برای طرف مقابل و هدف آن انتقال احساسات منفی و تأثیرگذاری روانی بر شنونده و نه تبادل اطلاعات است.

۵-۵- تحلیل نفرین‌های «گرفتار شدن به بیماری‌های سخت و بی‌علاج» در گونهٔ جهرمی براساس مدل SPEAKING هایمز

جدول ۲- نفرین بیماری‌های سخت و بی‌علاج

نوع نفرین	مثال
از بین رفتن جگر به خاطر تکه‌تکه شدن یا تشنگی	الاهی جیگر تپین بیاد. الاهی جیگر تگل بزنه.
بیماری پوستی چون جذام	الاهی زبونت آکله بزنه.
تاول زدن ناشی از آبله و سوختگی	تول بخوری. تول سیاه. الاهی تول بزنه تو گلوت.

1. Black Humor

2. Insult

3. Quarrel

طاعون	الاهی تُول تاغون بیگیری.
سفلیس	آتشک گرفته. کوفتِ کاری.
وبا	وبازده. ایشالا وِبات بزنه، ا بال قبات بزنه.
سیاه‌زخم، تب نوبه	الاهی تُو سی یک بیگیری.
جراحت التیام‌ناپذیر	الاهی ناسور بگیری.
گرفتار بیماری سخت شدن	الاهی آزار بگیری. ایشالا دردی بیگیری که دواش تو قُطی هیچ عطاری نباشه.
نوعی مالیخولیا/ بیماری گربه	الاهی آزارِ مَراق بیگیری.
آب مروارید	الاهی چِشت پی کائول بیاره.
مسمومیت با زهر	الاهی زخم‌نبرد (زقنبوت) لاری بیگیری. زق نبود بیگیری. زهر هلاهل.
چاقی و تورم شکم	الاهی شکمت پی بیاره.
شکستگی گردن	گردنت خُرد.
درد گلو و حلق	باد تیغ بیاد تو گلوت. سیسپو. خار ماهی. خِرت بیگیره الاهی.
قطع نفس	نفس کشیدن بادت بره الاهی.

۵-۵-۱- موقعیت و صحنه

این دسته از نفرین‌ها با توجه به تنوع بیماری‌ها، زبردسته‌های مختلفی دارد. این نوع نفرین‌ها در فضای خانگی، خیابانی، یا جمع‌های روستایی یا شهری کوچک بیان می‌شوند؛ جایی که نفرین‌ها به‌صورت شفاهی و در لحظات خشم، نفرت یا تنبیه اخلاقی گفته می‌شوند. صحنه فرهنگی این دسته از نفرین‌ها، فضایی است که بیماری‌ها به‌عنوان عقوبت الهی یا نفرین‌های اجتماعی تلقی می‌شوند. بیماری نه فقط یک وضعیت پزشکی، بلکه یک نشانه اخلاقی یا معنوی است و به نوعی صحنه، ترکیبی از باورهای دینی، پزشکی عامیانه و اخلاق عامیانه است.

۵-۵-۲- شرکت‌کنندگان

گوینده، فردی خشمگین، ناراضی، یا حتی والدین یا پیرزنان یا پیرمردانی است که به‌عنوان نفرین‌کننده عمل می‌کنند. مخاطب، فردی است که گناهکار یا مخالف تلقی می‌شود و ممکن

است کودک، همسایه، یا رقیب باشد. مشاهده‌گران، جامعه محلی است که این نفرین را تأیید یا سرزنش می‌کند و نشان‌دهنده نقش کنترل اجتماعی در این گفتمان است.

۵-۵-۳- اهداف و پیامدها

هدف آشکار، نفرین به دچار شدن به آسیب و بیماری‌های جسمی سخت، آرزوی بدبختی، درد، یا منجر به مرگ برای فرد مورد نفرت است و هدف پنهان آن، تنبیه اخلاقی، مثلاً برای دروغ‌گویی، بی‌احترامی، حسادت و حتی طعن سیاه است. همچنین حفظ نظم اجتماعی از طریق ترس از بیماری، بیان ناتوانی در مواجهه مستقیم از طریق تبدیل خشم به نفرین و انتقال باورهای فرهنگی درباره علت بیماری‌ها و آسیب‌ها؛ مثلاً تقصیر فردی، گناه، نفرین الهی، از دیگر اهداف این دسته از نفرین است. مثلاً تو سی‌یک /tow-a-siyak/، تب نوبه است؛ سیسپو /sispou/ که نام محلی نوعی حشره است که معمولاً از دام به انسان منتقل می‌شود و در داخل بدن فرد، به‌ویژه گلو، تخم‌گذاری می‌کند و باعث گرفتگی صدا و در نهایت خفگی می‌شود. در چهارم کاربرد اصطلاحی در مقام نفرین نیز دارد که در این موقع جمله نه‌دعایی که خبری است: «الهی سیسپوت بزنه/بگیری که اینقدر سروصدا نکنی!» یا «مگه سیسپو داری؟!» به شوخی برای کسی به کار می‌رود که خیلی سرفه می‌کند. یا وقتی کسی دیگری را اذیت می‌کند، به او می‌گویند «مگه آزاری داری؟» که اینجا آزار به معنی داشتن بیماری هاری است.

۵-۵-۴- توالی کنش‌ها

الگوی تکرارشونده در این دسته از نفرین‌ها نیز الهی + نوع بیماری/درد + فعل آوردن/گرفتن/زدن + بر بدن/عضو فرد است. مثل: «الاهی جیگرت پین بیاد» یا «الاهی تُول بزنه تو گلوت». تاول در اینجا به معنی آبله است.

ساختار آن نیز دعای معکوس؛ یعنی دعا برای رویداد و اتفاق بد است و از فعل‌های امری یا آرزویی مثل بیاد، بزنه، بگیره استفاده می‌شود. برخی از این نفرین‌ها نیز، چنانکه قبلاً یاد شد، وقتی با فعل منفی می‌آیند تبدیل به دعا می‌شوند: «الهی خفه نشی».

۵-۵-۵- کلید/حالت عاطفی

حالت غالب در این دسته نفرین‌ها نیز خشم، نفرت، تحقیر، ترس، هشدار و زیرلایه‌های عاطفی آن ترس از بیماری‌های ناشناخته و ناتوانی در درمان و تبدیل بیماری به ابزار نفرین است. در این دسته از نفرین‌ها، از «الهی» استفاده می‌شود.

۵-۵-۶- ابزارها و وسایل بیان

در گویش جهرمی قدیم به بیماری آزار می‌گفتند که به‌صورت مضاف و نام بیماری به‌صورت مضاف‌الیه در این ترکیب به‌کار می‌رود. همچنین واژگانی مثل آکله /ākeleh/، باد تیغ /bādtēg/، پُین /poin/، تُول /tovol/ یا تُول طاغون /tovol tağun/، زقنبوت /زخنبوت /zāgnabut/ و آزار مَراق /āzār-e marāg/، پی کائول /pi kāul/، تو سیک /tove ceiak/ و خِر به معنی حلق، نشان‌دهنده گونه خاص جهرمی هستند. در توضیح این کلمات ماهیت بادتیغ برای نگارندگان به درستی مشخص نشد؛ برخی معتقدند بادتیغ به عربی یعنی هندوانه، می‌تواند هم به معنای بادِ شمشیر (تیغ) باشد. آزار مراق نیز نوعی بیماری است که به باور عامه جهرم، اگر کسی موی گربه بخورد، دچار می‌شود، در فرهنگ ناظم‌الاطباء، آزار مراق نام بیماری در شکم دانسته شده‌است، اما به اعتقاد دهخدا، «در طب قدیم نوع مالیخولیا که آن را ناشی از سودا می‌دانستند و عقیده داشتند که گردن صاحب مرض به علت تصاعد بخارها، ستر می‌شود». تُول طاغون نیز همان آبله ناشی از طاعون است. زقنبوت یا زخنبوت در گفتار عامه جهرم، نوعی آفت یا سوسک دانسته می‌شود، یا اینکه «زقنبود نفرین‌گونه‌ای است شبیه قزل‌قورت و زهرمار (سم مهلک) و شبیه آن (نک. دهخدا) یا کوفت (بیماری سیفلیس) که در جواب کسی که دیگری را فراخواند گویند و نیز در جواب سؤالی نابه‌جا یا ناهنجار با نهیب و تشر گفته می‌شود: «چه بخورم؟ زخنبوت!» یا: «شام چه داریم؟ زقنبوت/ کوفت!». آکله نیز به معنای خوره یا جذام است که در نفرین بیشتر برای کسی که بدزبان است به‌صورت «الهی زبونت آکله بزنه» به‌کار می‌رود.

در این دسته لازم است به نفرین‌هایی اشاره شود که به‌صورت موجز و تک‌کلمه‌ای با حذف کلمات دعایی و فعل برای گرفتاری شخص به بیماری و دچار درد و رنج جسمی شدن به‌کار می‌روند: آزار، درد، گردن خُرد، حُناق، سینه ورم، سیسپو، خار ماهی، زهر هلاهل، زهرمار و... از نظر سبکی نیز این نفرین‌ها، عامیانه، شاعرانه و گاهی یک‌کلمه‌ای، کوتاه و سریع است و با گفتار شفاهی از نسلی به نسل دیگر انتقال می‌یابد.

۵-۵-۷- هنجارها و قوانین ارتباطی

این نفرین زمانی مجاز است که فردی از هنجارهای اخلاقی یا اجتماعی تخطی کند یا بی‌عدالتی یا خیانت ببیند.

معمولا افراد مسن‌تر، والدین، یا کسانی با موقعیت اخلاقی بالاتر از فرد نفرین‌شده این را به‌کار می‌برند. این دسته از نفرین‌ها به بیماری‌های بسیار دردناک و ترسناک اشاره می‌کنند و برای فرد نه مرگ ساده، که مرگی دردناک و شرم‌آور طلب می‌کنند.

۵-۵-۸- ژانر یا نوع گفتمان

این دسته از نفرین‌ها، یکی از انواع گفتمان‌های اجبارآور^۱ با زیرژانرهای چون نفرین‌های الهی با منادای «الاهی»، پزشکی - جسمانی با تمرکز بر اندام و بیماری، اخلاقی - اجتماعی با تنبیه غیرمستقیم است که با ژانرهای دیگر چون دعای معکوس، طعنه و تهدید، ورد و طلسم، اما بدون شیوه‌های جادویی ظاهری شباهت دارد.

۵-۶- تحلیل نفرین‌های «گرفتاری دنیوی، سختی زندگی و دچار حوادث تلخ شدن» بر اساس مدل SPEAKING هایمز

جدول ۳- نفرین برای گرفتاری دنیوی

نوع نفرین	مثال
محرومیت از رزق و روزی	الاهی نون اُ دُو تو هم اُ دُو / الاهی اُ بدوه، نون بُدوه، تُوَم اُ دنبالش بدوی. الاهی پشت یقه نو نکنی. چپو برده (چپاول شده). الاهی رو اُو سیا بشینی. قِسِرَت تو سرت بشه! [یعنی خاک بر سرتان یا وای بر احوالتان.]
روزی حرام	از گوشت/خون سگ حروم‌تر! مَثِ خُونِ کَنه حرومش باشه.
بیچارگی و استیصال	الاهی نه آرامش روز داشته باشی، نه آسایش شو. الاهی شُونده روز نداشته باشی. واشونی شالا. وامونی شالا.
	الاهی از کوه پرت شی. الاهی صدات از ته چاه در بیاد. الاهی سرازیر چاه بشی. الاهی راسِ راسِ تو چا بیافتی.

1 . performative speech acts

دچار حوادث تلخ و بد شدن	بسوزی شالا. الاهی داغ عزیزات بیوینی. تَش بیگیری / ایشالا تَش بی دود بیگیری. الاهی به زمین بچسی. آ خدا توتون بیاد.
خواری و ذلت	خدا ذلیلت کنه.
رسوایی	روش سیا. روش سفی [د]. ایشالا بیوینم با کاسه آرد و روغنی برمی گردی.
مفید و مثمر ثمر نبودن، فاقد حیات معنوی	الاهی همیشه دستت بر قَدِت باشه.
دوری از امکانات اولیه زندگی	ایشالا یه جی بیفتی که نه آ باشه، نه آبادی، نه قومی محمدی.
ندیدن روی کسی و دوری از مردم	میخوا[م] نه حالا بیا، نه گندم یه مَن بیس و چارزار. شالا سَرُم واشی. (یعنی به جای دیگری بروی که تو را نبینم یا بمیری تا از آزار تو خلاص شوم).

۵-۶-۱- موقعیت و صحنه

موقعیت فیزیکی در این نوع نفرین، فضاهایی است که در آن‌ها نارضایتی اجتماعی، بی‌عدالتی اقتصادی یا خیانت عاطفی/اخلاقی حس می‌شود؛ مثلاً بازار، خانه، جمع خانوادگی، محله یا حتی درگیری‌های لفظی در خیابان و صحنه فرهنگی. نفرین‌ها در جامعه‌ای که آرامش، ناموس و آبرو را از مهم‌ترین ارزش‌های انسانی می‌داند، تهدید به محرومیت از این ارزش‌ها هستند و بدبیاری را نه تصادفی، بلکه عقوباتی الهی یا اجتماعی برای گناه یا بی‌عدالتی می‌بیند. به‌عنوان مثال در نفرین «الاهی نون آ دُو تو هم آ دُو» به خوبی محرومیت از نان، استعاره‌ای از محرومیت از بنیادی‌ترین حق زندگی است یا در «الاهی روت سیاه شه» رسوایی و مرگ اجتماعی را به کنایه نشان می‌دهد. برخی از این نفرین‌ها نیز سرشتی بسیار بدخواهانه دارند و رسوایی در آینده را برای مخاطب طلب می‌کنند یا وی را از رسوایی در آینده می‌ترسانند، مثلاً در «ایشالا بیوینم با کاسه آرد و روغنی برمی گردی»، گوینده زنی است که دختری مجرد را نفرین می‌کند که ان‌شاءالله عروسی کنی و فردای عروسی تو را با کاسه آرد و روغنی به منزل پدری بازگردانند. آرد و روغنی معجونی است ویژه عروس و داماد که برای چشم‌روشنی از طرف خانواده عروس به داماد اهدا می‌شود.

۵-۶-۲- شرکت‌کنندگان

گوینده فردی است که احساس کرده ظلم دیده، فریب خورده، یا موقعیتش تهدید شده؛ ممکن است زن، مرد، پیر یا جوان باشد، اما معمولاً کسی است که از نظر اخلاقی یا سنی، حق دارد نفرین کند و مخاطب نیز فردی است که به‌عنوان عامل بدبیماری، خیانت یا بی‌عدالتی شناخته می‌شود؛ مثلاً کسی که مال دیگری را دزدیده، یا آبروی دیگری را لکه‌دار کرده یا حتی از وی ضایع کرده و به ندرت کودکی است که شیطنت کرده‌است. جامعه به‌عنوان مشاهده‌گر، این نوع نفرین‌ها را تأیید ضمنی می‌کند چون باور دارد «کار بد، روز بد دارد» و از این‌رو این نفرین‌ها، نوعی عدالت عامیانه است.

۵-۶-۳- اهداف و پیامدها

هدف آشکار این دسته از نفرین‌ها، آرزوی بدبیماری، فقر، ذلت یا مرگ برای طرف مقابل و اهداف پنهان و فرهنگی این هشدار اخلاقی است که اگر این کار را کنی، این عواقب را خواهد داشت. بنابراین باعث نوعی بازگرداندن تعادل اخلاقی می‌شود: وقتی قانون یا عدالت رسمی در دسترس نیست، نفرین جایگزین می‌شود.

از دیگر اهداف این نوع نفرین‌ها، بیان ناتوانی در تغییر وضعیت است و نفرین، فریاد کسی است که راه دیگری برای مقابله ندارد. حفظ هنجارهای اجتماعی مانند احترام به رزق دیگران، حفظ آبرو، پرهیز از ظلم از دیگر پیامدهای این گونه نفرین‌هاست. مثلاً وقتی گفته می‌شود «از گوشت سگ حروم‌تر!» فقط محرومیت نیست، بلکه نجس‌ترین محرومیت ممکن را برای فرد آرزو می‌کند. یا نفرین «الاهی داغ عزیزات بیوینی»؛ درد روحی را بدتر از درد جسمی می‌داند.

۵-۶-۴- توالی کنش‌ها

الگوی زبانی غالب مانند دسته‌های قبلی نفرین‌های این منطقه است: الاهی + فعل آرزویی/ امری + نوع بدبیماری/ ذلت/ محرومیت یا فعل تهدیدآمیز مستقیم + نتیجه تلخ. مثلاً در نفرین «الاهی نه آرامش روز داشته باشی»، نفی آرزوی مثبت تبدیل به آرزوی منفی می‌شود. یا در نفرین «بسوزی شالا»، فعل امر مستقیم + قطعیت، با «شالا» تبدیل به ان‌شالله معکوس می‌شود.

تکنیک‌های زبانی نیز تکرار ساختاری برای تأکید و ریتم، مانند مثل‌ها و استعاره‌های فیزیکی برای رنج روانی است، مثل «الاهی به زمین بچسبی» که برابر با ناتوانی، فروپاشی و نابودی است یا «الاهی صدات از ته چاه در بیاد» که به معنای انزوا، نادیده گرفته شدن و نجات‌ناپذیری است. درواقع با استفاده از «الاهی» نفرین شخصی را به دعای معکوس مذهبی

به‌منظور مشروعیت بخشیدن به خشم تبدیل می‌کند. همچنین نفرین «قِسَرَت تو سرت بشه» یا «قِسَرَت تو سرت بشه شالاً»، در مقام سرزنش و نفرین به کار ناشایست دیگری به‌کار می‌رود. «قِسَرَت» احتمالاً شکل عامیانه خسارت یا حسرت است.

۵-۶-۵- کلید/حالت عاطفی

حالت غالب این دسته نفرین‌ها، خشم عمیق، ناامیدی، تحقیر، هشدار جدی، سرزنش اخلاقی با زیرلایه‌های عاطفی چون درد از بی‌عدالتی، ترس از فقر و ذلت، ناامیدی از تغییر وضعیت است که باعث پناه بردن به نفرین می‌شود با این اعتقاد که عدالت نهایی حتی اگر در دنیا محقق نشود، آخرتی هست. استفاده از اصطلاح ان‌شاءالله با تبدیل آرزوی مذهبی به نفرین، نشان‌دهنده تقدس‌زدایی از زبان مذهبی برای بیان خشم است. مثلاً در نفرین «ایشالا یه جی بیفتی که نه اُ باشه، نه آبادی، نه قومی محمدی»، گوینده، مخاطب را فقط برای دوری از امکانات اولیه زندگی لعن نمی‌کند، بلکه برای وی سرنوشت بد اخروی یعنی قراردادن در محلی که مسلمانی وجود ندارد، آرزو می‌کند. یا وقتی گفته می‌شود «اُ خدا توتون بیاد»، یعنی بلایی از سوی خداوند دامنگیر شما شود.

۵-۶-۶- ابزارها و وسایل بیان

گونه محلی با کنایاتی مثل چپورده /apu-bordehč/ به معنی کسی که اموالش چپاول شده، شواندروز /šovandar-rūz/ به معنی شبانه‌روز، نون آ دو /nūn a dow/ با ساخت استعاری، نان را به موجودی در حال دویدن تشبیه کرده‌است، روت /rūt/ سیاه/ سفید استعاره از رسوایی، شرمندگی، اُ خدا توتون بیاد /a xodā tūtūn biād/ به معنی خدا تو را به بلا و بدبختی بیندازد، نشان‌دهنده فرهنگ شفاهی و زبانزدهای عمیق و ریشه‌دارند. «چا» نیز کوتاه‌شده کلمه چاه است. سبک گفتاری نیز کوتاه، پرشتاب، پرکاربرد در زبان عامیانه با ترکیبی از عناصری نمادین برای آفرینش تصویر شعری مثل چاه، آتش، زمین، نان و رنگ چهره است.

۵-۶-۷- هنجارها و قوانین ارتباطی

این نفرین‌ها وقتی فردی مال و آبروی دیگری را بگیرد و ببرد یا ظلم آشکاری کند، در برابر خیانت، فریب یا طمع از زبان والدین، بزرگ‌ترها، یا کسی که مظلوم شناخته می‌شود گفته می‌شود. چنانکه قبلاً یاد شد نفرین نباید بی‌جا باشد، در غیر این صورت خودِ نفرین‌کننده را متهم به بدگویی یا حسادت می‌کنند. نفرین‌های سنگین مثل آرزوی مرگ، فقط در شرایط خاص بیان می‌شوند.

۵-۶-۸- ژانر یا نوع گفتمان

گفتمان اصلی نفرین اجتماعی - اقتصادی، با زیرمجموعه‌هایی چون نفرین به محرومیت از نان، آرامش، روز خوش، خواب، نفرین‌های ذلت‌آور مثل رسواشدن، سیاه شدن رخسار، نفرین به دچار حوادث بد شدن مثل افتادن از کوه، فریاد از چاه، چسبیدن به زمین، پاره‌شدن شکم و نفرین‌های عاطفی - روانی، مثل دیدن داغ عزیزان است.

۵-۷- تحلیل نفرین‌های «مرگ» در گونه جهرمی براساس مدل SPEAKING هایمز

جدول ۴- نفرین برای مرگ

نوع نفرین	مثال
کشته شدن با تیر و گلوله	الاهی گلوله گرم بخوری. الاهی تیر ناحق بخوری. الاهی چهارپاره بخوری. الاهی همون/چی بخوری که میرگلو خورد.
مرگ بر اثر غرق شدن	ایشالا رو آ بیوینمت.
مرگ دردناک و ذلت‌بار	الاهی آلو [آتش] بیگیری. خُش [خشک] شی / بیشی. الاهی ریس [له] شی. تیکه‌تیکه بیشی شالا. گل بزنی الاهی. ایشالا یک دَر باخوابی، صد در بو گندت در بیا.
عزادارشدن و سیاه‌پوشی مرگ	الاهی داغ شی. الاهی رخت سیات بر کنم. الاهی ننه‌ات به عزات بیشینه. الاهی بچرزی.
آرزوی مرگ و نیست و نابودشدن	خدا ورت داره. الاهی نه‌چیز/نیس بیشی. سقط بیشی الاهی. ایشالا چار داغ بیشی. [یعنی داغ چهار فرزندت را ببینی.]
شنیدن خبر مرگ	الاهی خبرت/خبر مرگت بیارن.
نرسیدن به حالت احتضار	الاهی آ او راجونه نرسی. الاهی خَچَک نزنی.
عمر کوتاه، جوانمرگی و مرگ در	الاهی جُونه مرگ بشی.

الاهی گور گُت‌تر نکنی. الاهی جونت بالا بیاد.	کودکی
قد و بالات زیر گل. قد و بالاش زیر پهن. سگ تو قبرش بچه کنه.	دفن شدن
الاهی روی تخت تن‌شورخونه، لاشه لاش دراز بیشی. الاهی رو تخت تن‌شور بشورنت / بشورمت. / ایشالا رو تخت تن‌شور بیوینمت. شالا نشت (نعشت) بشورم. خصالت (غسالت) بَورن. خصال چک و پورش بَورن. سر نشوره (آخرین سرشستن و حمام وی در غسل‌خانه باشد).	غسل میت
الاهی ننه سینه آ سنگت/مزارت بَکشَم. الاهی رودرود کنم برات.	شیون بر سر قبر
الاهی صبح نبینی یا الاهی تا صبح نکشی. سَر وَر ندارون کن! الاهی شو تُو کنی، روز مرگ! الاهی سر از بالش بلند نکنی. الاهی از جات پا نشی.	بیدارنشدن از خواب
الاهی زبونت آ کلمه لاله الا الله نگرده. الاهی ایمون به محمد ندی. الاهی جدش بزنه به کمرش (برای سیدها)	سرانجام بد داشتن، عقوبت دردناک اخروی و مرگ در بی‌ایمانی

۵- ۷- ۱- موقعیت و صحنه

موقعیت فیزیکی این نفرین‌ها، فضاهایی که تنش شدید عاطفی یا اخلاقی وجود دارد، مثل دعوای خانوادگی؛ مثلاً گاهی برای کودکی که نمی‌خواهید و بی‌آرام بود عبارت «سَر وَر ندارون کن» به کار می‌بردند که به معنی مرگی چون خواب است و به‌طور کلی نفرین‌های خطاب به فرزندان آرزوی مرگ ناگهانی و سریع یا برگزاری رسوم مرتبط با مرگ است. اما صحنه دیگری که این نفرین‌ها در آن به کار می‌روند، خیانت، دروغ، قتل یا حتی لحظات نفرت شدید در جمع را نشان می‌دهد و صحنه فرهنگی آن جامعه‌ای است که مرگ را نه پایان، بلکه سرنوشتی با بار معنوی می‌داند. براین اساس، مرگ با درد جسمی، بی‌کفن، بی‌دعا، بی‌شهادت، بدتر از مرگ است. نفرین‌ها در این صحنه، تهدید به بدترین سرنوشت ممکن در آخرت و دنیا

هستند: مرگ بدون احتضار، بدون شهادت، بدون غسل، با سنگ قبر سنگین یا حیوان نجس روی قبر، نشانه‌های لعنت ابدی هستند. مثلاً در نفرین «الاهی زبونت آ کلمه لاله الا الله نگرده» به معنی محرومیت از گفتن شهادتین و مرگ در کفر و در نتیجه عقاب دوزخ است. یا در نفرین «سگ تو قبرش بچه کنه» به معنی نجس بودن قبر و لعنت بر صاحب قبر و محرومیت از آرامش اخروی و بهشت است.

۵- ۷- ۲- شرکت کنندگان

گوینده فردی است که عمیقاً جریحه‌دار، خشمگین یا مظلوم شده یا ممکن است والدینی که فرزندشان آنان را آزار می‌دهند فردی که مالش را از دست داده یا به شدت خیانت دیده‌است. مخاطب نیز معمولاً فرزندی شیطان یا فردی است که به‌عنوان شرور و خائن شناخته می‌شود و به‌طور کلی کسی است که خط قرمزهای اخلاقی یا مذهبی را رد کرده‌است. مشاهده‌گر نیز جامعه‌ای است که این نفرین را به‌عنوان حق یا عدالت مقدس می‌پذیرد، چون باور دارد که بعضی شرارت‌ها و گناهان فقط با نابودی کامل جبران می‌شوند.

۵- ۷- ۳- اهداف و پیامدها

هدف آشکار از این‌گونه نفرین‌ها آرزوی مرگ دردناک، ناگهانی یا ذلیل‌کننده، و اهداف پنهان و فرهنگی عبارت است از ۱. تقصیریابی نهایی: وقتی جرمه دنیوی کافی نیست، مرگ بدترین نوع، جایگزین می‌شود؛ ۲. بازدارندگی اخلاقی: اگر این کار را کنی، حتی در لحظه مرگ هم نجات نخواهی یافت؛ ۳. بازگرداندن تعادل مقدس: در فرهنگی که مرگ پاک ارزشمند است؛ ۴. نفرین به مرگ ناپاک، تنبیه نهایی است؛ ۵. بیان ناتوانی در بخشش: نفرین، نشانه‌ای از قطع رابطه ابدی حتی در مرگ است. مثلاً در نفرین «الاهی آو راجونه نرسی» یعنی فرصت فرد به قدری در این جهان کوتاه باشد که فرصت راحت کردن مرگ برایش در حالت احتضار وجود نداشته باشد. یا در نفرین «قَد و بالات زیر گل»، یعنی علاوه‌بر اینکه فرد بمیرد و زیر خاک دفن شود، دچار مرگ، بلکه فراموشی و نابودی کامل شود.

۵- ۷- ۴- توالی کنش‌ها

الگوی زبانی غالب مانند سایر نفرین‌های قبلی با تفاوت در شدت نفرین است. مثلاً در نفرین «تیکه‌تیکه بیشی شالا» که ساختار آن فعل + قطعیت + تأکید با کلمه ان شاء الله است. یا

«الاهی خبرت بیان» یعنی نه تنها تو می‌میری، که دیگران نیز خبرِ مرگِ تو را می‌آورند؛ یعنی مرگ در انزوا و بی‌خبری.

تکنیک‌های زبانی مرتبط با جزئیات جسمانی مرگ شامل چهارپاره شدن، خشک شدن، ریس شدن، همه تصاویری وحشتناک و حسی است و در استعاره‌های مذهبی - اخروی چون «زیونت آلاله نگرده» یا «الهی ایمون به محمد ندی»، محرومیت از شهادت به یگانگی خداوند و ایمان و در نتیجه محرومیت سرانجام بد اخروی فرد را نشان می‌دهد. همچنین تصاویر فضاهایی مرتبط با مرگ، چون مرده‌شورخانه و قبر نیز مرگ را در بدترین شرایط تجسم می‌کنند.

۵- ۷- ۵- کلید/حالت عاطفی

حالت غالب عاطفی در این دسته از نفرین‌ها، خشم مطلق، نفرت عمیق، ناامیدی و قطع رابطه است و زیرلایه‌های عاطفی احساساتی در طیف‌های مختلف را نشان می‌دهد؛ مثلاً درد از خیانتی که جبران‌ناپذیر است یا ترس از مرگِ ناپاک که به خودِ گوینده هم می‌تواند ترس وارد کند. همچنین اعتقاد به اینکه بعضی افراد، ارزش زنده ماندن را ندارند که این البته قدرتمندسازی گوینده است؛ زیرا با آرزوی مرگِ بد، خود را در جایگاه قاضی اخلاق قرار می‌دهد. استفاده از واژه «الاهی» در کنار وحشتناک‌ترین آرزوها نشان می‌دهد حتی خشونت، در چارچوب مذهبی نیز مشروعیت می‌یابد. به دیگر عبارت این دسته از نفرین‌ها، سنگین‌ترین و تاریک‌ترین لایه‌های فرهنگی - زبانی چون آرزوی مرگ، به‌ویژه مرگ دردناک، یا همراه با محرومیت از رحمت الهی در خود جای داده‌اند. تحلیل این نفرین‌ها، درک ساختار زبانی کمک و ذهنیت جمعی، باورهای اخروی، مفاهیم اخلاقی و مرزهای خشم انسانی را نیز آشکار می‌کند. گاهی نیز برخی از این دسته نفرین‌ها به صورت صفتی به گونه‌ای دشنام‌آمیز به کار می‌روند تا مخاطب را متوجه زشتی کارش کنند؛ مثلاً «پیرهنِ خصالِ برده‌ات بردار». یا اینکه به جای نام شخص مثلاً در نفرین «کشته‌شده» به صورت صفت جانشین فاعل می‌آیند.

۵- ۷- ۶- ابزارها

گونه جهرمی در هر زمینه‌ای واژگان محلی دارد. مثلاً واژه خَچَک /xačak/ به معنای سُم، پاچه و زانو به پایین است و در نفرین «الاهی خَچَکِ نرنی» یعنی طوری بمیری که فرصت دست و پا زدن هم پیدا نکنی. یا واژه آلو /alou/ به معنای آتش و ریس (ris) به معنای نرم و له شدن است به طوری که اجزای ترکیب مشخص نباشد. وق /vağ/ در نفرین «الاهی وق بیشی» به معنای وقف است و این نفرین به معنای نابود شدن است. پهن /pehen/ به معنای سرگین

است و گل به جای خاک واژه‌های محلی برای قبر به کار رفته‌اند. این واژگان ریشه در تجربه‌های مرگ و مراسم عزاداری دارند و نشان‌دهنده دانش عامیانه از مرگ و پس از آن هستند. همچنین ابدال در کلمه خصال /xassal/ به معنی غسال، از دیگر واژگان محلی است که برای ابراز بیزاری از چهره یا منش کسی به صورت گوناگون می‌آید: «خصال چک و پوزش/ چیلش ببرن». همچنین فعل ببرند در چهارمی با حذف و ابدال به صورت «ببرن» تلفظ می‌شود. از نظر سبکی این نفرین‌ها، کوتاه، تیز و شبیه طلسم هستند و با باور به تأثیرگذاری واقعی، به نوعی دعاها یا مذهبی معکوس‌اند که با گفتار در تنش‌های شدید به کار می‌روند.

۵- ۷- ۷- هنجارها و قوانین ارتباطی

این نفرین‌ها زمانی مجازند که فردی خط قرمزهای اخلاقی، رفتاری یا مذهبی را رد کند یا در مقابل ظلمی که جبران‌ناپذیر است قرار گیرد و معمولاً کسی که بیشترین حق را دارد اعم از مادر، پدر، همسر یا فردی که جامعه او را مظلوم می‌داند، آن را به کار می‌برد. نفرین به مرگ، سنگین‌ترین سطح نفرین است و فقط در شرایطی خاص بیان می‌شود و اگر بی‌جا و بی‌وجه بیان شود، نفرینگر را متهم به بدگویی یا دروغ‌گویی می‌کنند و معتقدند این نفرین به نفرین‌کننده باز می‌گردد.

۵- ۷- ۸- ژانر یا نوع گفتمان

ژانر اصلی این نوع گفتمان نفرین به عاقبت بد، یا جهنم یا آرزویی مرگبار، بدترین نوع نفرین است و زیرژانرهایی چون نفرین‌های مرگ ناگهانی/ وحشیانه (تیر خوردن)، نفرین‌های مرگ ذلیلانه/ نجس (غسل نشدن، سگ روی قبر)؛ نفرین‌های مرگ در بی‌ایمانی (عدم گفتن شهادت، عدم رسیدن به احتضار) و نفرین‌های نابودی کامل (نرسیدن به صبح، نه‌چیز شدن) دارد. همچنین با ژانرهای دیگری چون دعاها یا معکوس در فولکلور دینی، ورد و طلسم‌های مرگ در اسطوره و باورهای عامیانه و لعن‌های عامیانه دینی مرتبط‌اند.

۶- بحث

همان‌طور که در تحلیل داده‌ها مشاهده شد با استفاده از انگاره قوم‌نگاری ارتباط هایمز می‌توان زیاهنگ نفرین را در این گونه زبانی به صورت چند ضلعی به تصویر کشید. نفرین‌های از دست‌رفتن اعضای بدن در فرهنگ چهارمی براساس مدل SPEAKING هایمز، به عنوان ابزارهای قدرتمند ارتباطی در موقعیت‌های بحرانی و تعارض‌آمیز شناسایی می‌شوند. این نفرین‌ها

فرهنگ‌محور هستند و نشان‌دهندهٔ باورهای عمیق‌تر دربارهٔ اهمیت اعضای بدن و تأثیر کلام بر سرنوشت افراد است. همچنین زبان‌محور هستند و از واژگان و ساختارهای استعاری، تشبیهی، کنایی و ملتسمانه استفاده می‌کنند. مثلاً مُرجینه /morjineh/ در گونهٔ جهرمی به معنای موریانه و مرجینه‌خوردن یعنی موریانه‌زده و استعاره از دندان کرم‌خورده و خراب است که در «خصّال دندونی مُرجینه خورده‌ت بوره» آمده‌است. این نفرین‌ها کنش‌گرایانه هستند و هدف آن‌ها، ایجاد تغییر در ذهن یا تخلیهٔ هیجان است و از دیگر سو این نفرین‌ها، نقض‌کنندهٔ هنجارهای اجتماعی هستند و معمولاً در شرایطی بیان می‌شوند که دیگر راهی برای بیان اعتراض یا خشم وجود ندارد.

زبان‌نگ نفرین‌های گرفتار شدن به بیماری‌های سخت و بی‌علاج نه فقط یک واکنش عاطفی، بلکه سیستمی فرهنگی - زبانی است که باورهای قدیمی دربارهٔ بیماری و گناه را منعکس و از بیماری‌های ترسناک به‌عنوان ابزار کنترل اجتماعی استفاده و زبان را به ابزاری برای تنبیه و هشدار تبدیل می‌کند. این دسته نفرین‌ها نشان می‌دهند چگونه جامعه بدن را به‌عنوان میدان نبرد اخلاقی و معنوی می‌بیند و همچنین حفظ‌کنندهٔ هنجارهای اجتماعی از طریق ترس از درد و شرم جسمانی است.

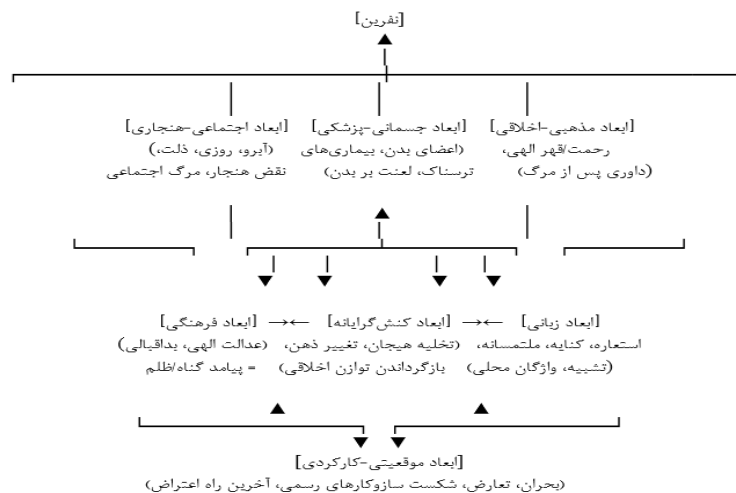
زبان‌نگ نفرین‌های مرتبط با گرفتاری دنیوی، سختی زندگی و دچار حوادث تلخ شدن نشان می‌دهد که در فرهنگ جهرمی، روزی و آبرو، دو پایهٔ اصلی حیثیت انسانی هستند و محرومیت از آن‌ها باعث مرگ اجتماعی است. همچنین بداقبالی و بدبیری نه اتفاقی، بلکه نتیجهٔ گناه یا ظلم است و به این فرهنگ به عدالت‌نهایی باور دارد. همچنین نشان می‌دهند وقتی سازوکارهای رسمی شکست می‌خورند، زبان ابزاری برای بازگرداندن تعادل اخلاقی است. بنابراین نفرین‌ها فقط کلمات خشمگینانه نیستند و فرهنگ درک رنج، عدالت، و اخلاق را در خود جای داده‌اند. آن‌ها آیینی از ترس‌ها، ارزش‌ها و باورهای جامعه‌ای هستند که در آن، بدون نان و بدون آبرو زندگی معنا ندارد و بدتر از مرگ، ذلت زنده‌ماندن یا با خفت و خواری زنده ماندن است.

زبان‌نگ نفرین‌های مرتبط با مرگ نشان می‌دهد مرگ فقط پایان زندگی نیست و سرنوشتی با بار اخلاقی و الهی است. بدترین تنبیه، محرومیت از رحمت در لحظهٔ مرگ و پس از آن است. زبان، ابزاری برای محاکمهٔ نهایی است؛ وقتی دادگاه‌های دنیایی ناتوان‌اند. بدن مرده، میدان نبرد اخلاقی باقی می‌ماند؛ غسل نشدن، قبر نجس و سنگ سنگین همه

نشانه‌های لعنت هستند. حتی خدا در اینجا وسیله نفرین است و نه در جلوه رحمانی، بلکه در تجلی قهار و جباری قاضی خشم انسان است. می‌توان گفت نفرین، در این فرهنگ، نه فقط کلمه است بلکه آخرین دادگاه است.

نمودار زیر ابعاد مختلف زبانهنگ نفرین و کارکردهای آن را نشان می‌دهد.

نمودار ۱- ابعاد و کارکردهای نفرین در گونه چهارمی

۷- نتیجه‌گیری

در این پژوهش زبانهنگ نفرین‌های چهارمی به تصویر کشیده شد. نفرین‌های چهارمی با وجود برخی هم‌پوشانی‌ها، هویت و ویژگی‌های منحصر به فردی دارند که آن‌ها را از نفرین‌های مکتوب فارسی متمایز می‌سازد. این نفرین‌ها را بیشتر زنان و والدین در موقعیت‌های غیررسمی و عاطفی تنش‌زا استفاده می‌کنند و اغلب با پیشوند یا پسوند «الاهی» یا «شالا» همراه هستند که نشان‌دهنده تلاش برای مشروعیت بخشی مذهبی به این کنش گفتاری است. کارکرد دیگر این نفرین‌ها به صورت صفت مفعولی، کوتاه و بدون فعل برای بیان شیطنیت، دفع چشم‌زخم و طنز سیاه به کار می‌رود که بنا به موقعیت گوینده و لحن وی مشخص می‌شود.

تحلیل با مدل هایمز به وضوح نشان می‌دهد که نفرین در این فرهنگ، آخرین دادگاه یا عدالت عامیانه محسوب می‌شود؛ جایی که فرد مظلوم، در صورت ناتوانی در دسترسی به عدالت رسمی یا مقابله فیزیکی، به زبان روی می‌آورد تا با آرزوی بدترین سرنوشت‌های ممکن

از نقص جسمانی و بیماری گرفته تا مرگ ذلیلانه و محرومیت از رحمت الهی، تعادل را بازگرداند و خشم خود را تخلیه کند. این نفرین‌ها از سه لایه تنبیه بدن زنده؛ بیماری و نقص عضو، تنبیه زندگی دنیوی؛ فقر و ذلت و تنبیه روح و آخرت؛ مرگ ناپاک و محرومیت از شفاعت تشکیل شده‌اند. این سیستم سه‌لایه، نشان‌دهنده دیدگاه جامعه جهرم به نفرین به‌عنوان یک ابزار کامل برای قضاوت و مجازات در تمام ابعاد وجودی انسان است. از بین چهار دسته نفرین به نقص جسمانی، زندگی سخت، بیماری دشوار و سخت علاج و مرگ و آرزوی مرگ پربسامدترین نوع نفرین در گونه جهرمی است.

باورهای عمیق مردم جهرم نسبت به قدرت نفرین، ازجمله اعتقاد به گیرایی نفرین والدین به‌ویژه مادر، تأثیر آن بر خودِ نفرین‌کننده، شرایط خاصی مانند عبور مرغ آمین، نفرین موجودات غیرانسانی و... ابعاد فرازبانی و فرهنگی این پدیده را غنی‌تر و پیچیده‌تر می‌کند. در نهایت، این نفرین‌ها آیین‌های ارزش‌ها، ترس‌ها و باورهای جامعه جهرم هستند که در آن، حفظ آبرو، رزق و ایمان از مرگ نیز ارزشمندتر است و با ذلت زنده‌ماندن، بدترین سرنوشت ممکن محسوب می‌شود. مدل قوم‌نگاری هایمز ابزاری قدرتمند برای تحلیل نفرین‌های این منطقه است و به خوبی زبانهنگ؛ یعنی هم ابعاد زبانی و هم ابعاد فرهنگی آن‌ها را می‌نمایاند.

نتایج این پژوهش تا حدی همسو با جعفرزاده و همکاران (۱۴۰۱) است و در برخی از طبقه‌بندی‌ها هم‌پوشانی دارد، اما نکته حایز اهمیت پژوهش حاضر پرداختن به ابعاد زبانی، فرهنگی، روانی و به اصطلاح زبانهنگ این نفرین‌هاست که در پژوهش‌های گذشته مشاهده نمی‌شود. نتایج پژوهش حاضر با احمدی‌خواه و شوهانی (۱۴۰۱) که روابط و مناسبات اجتماعی را یکی از درون‌مایه‌های نفرین معرفی کرده‌اند همسوست، اما از این جهت که بن‌مایه‌های تاریخی در این پژوهش کمرنگ است با نتایج آن‌ها مغایر است. به‌هرروی می‌توان گفت که در پژوهش حاضر نفرین یک کنش زبانی - ارتباطی است و زبانهنگ نفرین در یکی از گونه‌های محلی با رویکرد قوم‌نگاری ارتباط هایمز بررسی شده‌است، پس چندوجهی‌تر و کامل‌تر از تحقیقات پیشین به نظر می‌رسد.

منابع

قرآن مجید.

پیش‌قدم رضا. معرفی زبانهنگ به‌عنوان ابزاری تحول‌گرا در فرهنگ‌کاوی زبان. *مطالعات زبان و ترجمه*.

۱۳۹۱؛ ۴۵ (۴): ۴۷-۶۱.

Doi: 10.22051/jlr.2021.36003.2042

- Mahouzi, M., Tavousi, M., & Saravi, V. (2017). A Comparative Study of the Theme of Cursing in the Couplets of Khorasan and Mazandaran Localities. *Journal of Literature and Local Languages of Iranian Land*, 7(16), 31–50.
Doi: 20.1001.1.23454466.1401.10.43.4.7
- Pishghadam, R. (2012). Introducing Zabaahang as a Transformative Tool in Language Culture Study. *Studies in Language and Translation*, 45(4), 47–61.
Doi: No
- Pishghadam, R. (2015). Applications of Prayer in Persian and English Films in Light of Hymes' Model. *Linguistic Essays*, 7(28), 1–23.
Doi: <https://doi.org/10.22067/lts.v47i2.35404>
- Pishghadam, R., & Attaran, A. (2013). A Sociological View of the Speech Act of "Swearing": A Comparative Study of Persian and English. *Studies in Language and Translation*, 46(14), 25–50.
Doi: No
- Pishghadam, R., Firouzian Pour-Esfahani, A., & Firouzian Pour-Esfahani, A. (2020). Introducing Death-Centricity and Joy-Aversion Zabaahang through an Investigation of Death Discourse in the Persian Language. *Communication and Culture Studies*, 21(49), 181–206.
Doi: 10.22083/jccs.2019.154431.2611
- Pishghadam, R., Vahidenia, F., & Firouzian Pour-Esfahani, A. (2015). A Sociological View of the Speech Act of "Cursing": A Comparative Study of Persian and English. *Quarterly Journal of Studies in Language and Translation*, 47(2), 45–72.
Doi: <https://doi.org/10.22067/lts.v47i2.35404>
- Qazli, I. (2015). *Culture of Customs and Rituals of Jahrom City*. Jahrom: Boniz.
- Shamluo, A. (1998). *The Book of Alley* (Vol. 1). Tehran: Maziar.
- Zolfaghari, H. (2015). *Iranian Language and Folklore*. Tehran: SAMT. (in Persian)

روش استناد به این مقاله:

تسلیم جهرمی فاطمه و زارعی فرد رها. بررسی زیاهنگ لعن و نفرین براساس انگاره قوم‌نگاری هایمز با تأکید بر گونه جهرمی، زبان فارسی و گویش‌های ایرانی، ۱۴۰۴؛ ۲(۲۰): ۱۳۹–۱۶۸. DOI: 10.22124/plid.2026.32009.1733

Copyright:

Copyright for this article is retained by the author(s), with first publication rights granted to *Zaban Farsi va Guyeshhay Irani (Persian Language and Iranian Dialects)*. This is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided that the original work is properly cited.

